

MAXIMALE ONDERWIJSKANSEN

VOOR ELKE VLUCHTELING & ASIELZOEKER

VISIE VAN VLUCHTELINGENWERK VLAANDEREN

Het creëren van maximale onderwijskansen voor elke jonge vluchteling en asielzoeker is een essentiële voorwaarde om hun toekomstkansen te maximaliseren.

Het onderwijstraject in Vlaanderen kan een aansluiting zijn op een voorafgaand traject in het thuisland, een nieuwe start of zelfs het begin van een schoolloopbaan. In elke situatie is het van belang om de onderwijskansen te garanderen voor elke vluchteling en asielzoeker.

We vinden het essentieel dat er rekening gehouden wordt met hun specifieke en persoonlijke kenmerken. De onderwijsbehoeftes van deze doelgroep worden bepaald door hun leermotivatie en persoonlijke ambities, hun leerervaring voor aankomst in België, hun socio-emotionele en socio-economische achtergrond en hun psychosociaal welbevinden.

AANLEIDING

Vlaanderen heeft een sterke traditie in goed onderwijs en scoort op heel wat zaken zeer goed. We merken dat er heel wat geëngageerde directies en leerkrachten zijn die streven naar gelijke kansen en die sterk inzetten op de sociale mobiliteit van hun superdiverse leerlingen. In bepaalde regio's zien we inspirerende voorbeelden waar er vanuit een sterke samenwerking met verschillende onderwijsactoren succesvol en creatief gewerkt wordt.

Toch stellen we vast dat er heel wat uitdagingen zijn en dat het noodzakelijk is om extra aandacht te vragen voor de huidige drempels die gelijke onderwijskansen verhinderen.

De uitdagingen zijn zichtbaar geworden via verschillende bronnen:

- We kregen heel wat reacties via onze infolijn, de lidorganisaties¹ en het netwerk van vrijwilligersorganisaties.
- Tijdens de bezoeken aan het werkveld bleek duidelijk dat er nood was om bepaalde moeilijkheden in de kijker te zetten.
- We lazen met grote verontwaardiging het Country Report Belgium 'Refugee Education in Flanders' van Sirius & Cemis².
- We maken ons grote zorgen omtrent de huidige verhuisbewegingen van jongeren en de gevolgen hiervan op de schoolloopbaan.³
- Als we daarbij ook kijken naar de laatste resultaten van PISA zien we nog steeds een enorme kloof tussen allochtonen en autochtonen en is er in Vlaanderen een zeer grote impact van de sociaal-economische achtergrond op leerprestaties. Het aantal problematische laagpresteerders is gevoelig gestegen en het kwaliteitsverschil tussen scholen is bijzonder groot.

ONTHAALONDERWIJS

Onthaalonderwijs is een specifiek onderwijsaanbod voor anderstalige nieuwkomers maar tegelijkertijd een opdracht voor alle scholen die anderstalige nieuwkomers als leerling of student hebben.

Maximale onderwijskansen voor deze doelgroep kunnen enkel gegarandeerd worden als er gedurende de hele schoolloopbaan, in elke fase van het onderwijs en voor elke anderstalige nieuwkomer rekening wordt gehouden met hun specifieke onderwijsbehoeftes.

De schoolloopbaan stopt niet eens ze 18 zijn. Het vervolgetraject in de vorm van verder studeren, tweedekansonderwijs, opleidingen bij CVO of VDAB of andere zijn even goed een essentiële schakel in de schoolloopbaan van deze jongeren.

¹ Platvorm Onderwijs en beleid, 26 april 2017.

² Ravn Stiene, Nouwen Ward, Clycq Noël, Timmerman Chris, Research report: Multi-country Partnership to Enhance the Education of Refugee and Asylum-seeking Youth in Europe (PERAE), 2016, 59 p.

³ <http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/impact-sluiting-collectieve-opvangcentra-voor-onderwijs-in-kaart-gebracht>

Onthaalonderwijs in het basisonderwijs

In het basisonderwijs bestaat het onthaalonderwijs uit 1 of 2 onthaaljaren (met eventueel een vervolgjaar). De inrichtende school heeft een grote autonomie hoe ze dit inricht. Zo kunnen ze de kinderen opnemen in een bestaande klas, of een aparte klas - vaak wereldklas genoemd - voor de nieuwkomers maken. Vanaf een bepaald aantal leerlingen krijgt de school extra middelen.

Onthaalklassen in het secundair onderwijs

In het secundair onderwijs krijgen anderstalige leerlingen gedurende één jaar Nederlandse taallessen. Daarna krijgen ze begeleiding in het vervolgonderwijs.

Om toegelaten te worden tot het onthaalonderwijs in het secundair onderwijs moeten leerlingen aan de volgende voorwaarden voldoen:

1. een nieuwkomer zijn (maximaal een jaar ononderbroken in België verblijven)
2. op 31 december van het schooljaar minstens 12 jaar zijn en nog geen 18 jaar zijn
3. niet het Nederlands als thuistaal of moedertaal hebben
4. onvoldoende de onderwijstaal beheersen om met goed gevolg de lessen te kunnen volgen
5. maximaal negen maanden ingeschreven zijn in een onderwijsinstelling met het Nederlands als onderwijstaal

De school kan voor individuele leerlingen in uitzonderlijke omstandigheden van de eerste, de tweede en de vijfde toelatingsvoorwaarde afwijken. ⁴

FOCUS

Er zijn veel verschillende aspecten die op dit moment aandacht vragen. We maakten een selectie en leggen de focus op volgende 4 brede thema's:

- **Maximale kansen creëren voor een schoolloopbaan die aansluit bij de mogelijkheden, interesses en leefwereld van de jongere.**
- **Voldoende, tijdige en aangepaste psychosociale ondersteuning.**
- **Integratiekansen verhogen in de school en de brede schoolomgeving.**
- **Aansluiting op de arbeidsmarkt/verder studeren.**

⁴ Verdere info zie <http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/okan>

De nota is opgebouwd rond deze 4 thema's en bij elk thema zijn er drempels en stapstenen geformuleerd. 'De drempels' vormen telkens een selectie van de huidige moeilijkheden, stapstenen zijn mogelijke oplossingen om de onderwijskansen te vergroten. We willen oplossingsgerichte voorstellen aanreiken die zich richten op alle betrokken onderwijsactoren.

De schoolloopbaan, psychosociale ondersteuning, integratiekansen en de verdere aansluiting op de arbeidsmarkt of verder studeren zijn volgens ons essentiële schakels om deze jongeren een hoopvol toekomstperspectief te bieden.

1. MAXIMALE KANSEN CREËREN VOOR EEN SCHOOLLOOPBAAN DIE AANSLUIT BIJ DE MOGELIJKHEDEN EN INTERESSES

HUIDIGE DREMPELS:

Er zijn teveel wissels van scholen, zelfs tijdens het schooljaar. Om allerlei redenen⁵ verhuizen jonge vluchtelingen en asielzoekers meermaals en komen ze ook telkens terecht in een andere school. Dat dit nefast is voor de schoolloopbaan en de psychosociale omkadering is evident.

- Er is vaak geen duidelijk opvolgdossier dat mee verhuist met de leerlingen naar hun nieuwe school zodat het moeilijk wordt om in te schatten wat de reeds verworven competenties zijn.
- De OKAN-scholen werken vaak op een totaal andere manier waardoor overschakelen naar een andere school heel wat moeilijkheden met zich meebrengt.
- De evaluatiesystemen en de rapportering verschillen heel sterk van school tot school waardoor de nieuwe school vaak moeilijkheden heeft met de interpretatie van de rapporten.

De studiekeuze en het studieadvies worden vaak bepaald door het bereikte taalniveau, niet door de mogelijkheden en interesses.

- Niet-begeleide minderjarigen worden te weinig beoordeeld op hun competenties en motivaties, wel op hun taalniveau. Ondanks hun grote intrinsieke motivatie en aanwezige competenties komen ze door hun taalachterstand al te vaak terecht in het deeltijds onderwijs, beroepsonderwijs of stromen ze uit zonder kwalificatie.
- Uit de cijfers blijkt dat bij de doorstroom na OKAN slechts 4,8% terecht komt in ASO en 21,8% in BSO ⁶. Bepaalde richtingen zoals KSO of DKSO zijn vaak onbekend.

⁵ Door het sluiten van opvanginitiatieven, door disciplinaire transfers, door een volgende fase in de asielprocedure,...

⁶. AGODI, Rapport Onthaalonderwijs, 2013-2014.

De overgang van een OKAN-opleiding naar een vervolgtraject in het regulier onderwijs verloopt vaak erg moeizaam. Het is utopisch te denken dat het OKAN-programma voldoende voorbereidt op een reguliere onderwijsrichting.

- De leeftijd bij intrede in het onderwijs en de vooropleiding zijn bepalende elementen voor de mogelijkheden na OKAN.
- Omdat er binnen OKAN vooral op taal gefocust wordt, vormen heel wat andere vakken een te grote uitdaging. Geen of beperkte aandacht voor Frans, wiskunde, wetenschappen, Engels,... Vakken die essentieel zijn om een overgang naar ASO of TSO mogelijk te maken. Scholen kiezen vrij of er bij OKAN ook aandacht besteed wordt aan andere vakken waardoor het vaak enkel gebeurt in de scholen met heel wat ervaring en expertise.
- Alle vakken worden meteen in het Nederlands gegeven waardoor er automatisch een niveauverlaging optreedt om het taalbegrip nog ontbreekt.
- Te weinig mogelijkheden voor het volgen van individuele leertrajecten. Het zou goed zijn als OKAN-leerlingen flexibeler kunnen instappen in het regulier onderwijs.

Veel jonge nieuwkomers hebben een beperkt inzicht in de mogelijkheden van onderwijssysteem door beperkte kennis van ons onderwijslandschap en te weinig aandacht voor studieloopbaanbegeleiding.

- Bij een enquête bij onze jongerengroep bleek dat slechts 48% zei dat ze voldoende kennis hadden over ons onderwijslandschap.
- Veel richtingen en mogelijkheden zijn ongekend. Zowel bij de nieuwkomers, de betrokken leraars, de voogden en de ouders.

Hun mogelijkheden worden nog te vaak beperkt door hun specifieke situatie. De kansen worden gehypothekeerd door hun financiële situatie, de verblijfplaats, procedurestress, trauma-ervaringen,...

- Er is een hoge graad van absenteïsme bij OKAN-leerlingen. Het aandeel van de OKAN-leerlingen met een melding van problematische afwezigheid stijgt jaar na jaar en dit percentage is aanzienlijk hoger dan in het gewoon voltijds secundair onderwijs.⁷
- De stress rond de procedure is onbeschrijfelijk groot en niet steeds gekend bij de betrokken leraars. Vele jongeren zitten te lang in een fase van onzekerheid en hebben heel veel stress als ze zich moeten voorbereiden op een interview of een antwoord zullen krijgen. Er wordt veel zelfstandigheid verwacht van deze jongeren door bv. zelf naar de advocaat te gaan, naar het commissariaat, tussenpersoon te zijn voor hun ouders,...

⁷ Zie jaarrapport Agodi over het onthaalonderwijs.

De aangeboden middelen en uren voor de werking van een OKAN-afdeling worden niet steeds ten volle besteed aan deze doelgroep.

- Al te vaak horen we dat er uren worden doorgeschoven, gebruikt worden als aanvulling van een bijna fulltime en andere praktijken.
- Het is positief dat de school heel wat keuzes autonoom kan maken maar het is pijnlijk dat niet alle aangeboden middelen besteed worden.

STAPSTENEN

1. Uitdrukkelijke vraag naar minder verhuisbewegingen tijdens het schooljaar.

- Disciplinaire transfers enkel als andere mogelijkheden uitgewerkt zijn. Vorig jaar waren er 850 transfers van min 18-jarigen.
- Bij sluiting van centra rekening houden met een schooljaar of op zijn minst schoolvakanties. Deze vraag werd reeds meermaals gesteld maar is in de praktijk nog niet voldoende doorgedrongen.

2. Meer uniformiteit in de verschillende OKAN-afdelingen door opleiding NT2 voor alle leraars die lesgeven in OKAN.

- Er bestaat een postgraduaat didactiek aan anderstaligen maar die werd slechts gevolgd door een kleine groep OKAN-leraren.
- De opleiding is toegespitst op het didactische aspect van taalonderwijs maar er is ook nood aan een professionalisering omtrent de bredere aanpak van de leerlingen in OKAN.

3. Meer individuele leertrajecten⁸ mogelijk maken. Instappen in het regulier onderwijs met een aantal vrijstellingen en een alternatief lesprogramma voor vrijgekomen uren. Flexibele leertrajecten creëren meer kansen.

- Er zijn reeds heel wat mogelijkheden voor scholen en zij kunnen op dit vlak autonoom handelen maar het wordt nog te weinig toegepast.
- Zorg ervoor dat deze mogelijkheden meer bekend zijn bij leraars, coördinatoren en directies. Opstarten van sensibilisering zodat de weerstand overwonnen kan worden. En meer kennis delen over de wetgeving i.v.m. flexibele leertrajecten.
- Meer mogelijkheden creëren voor het uitreiken van deelattesten of competentiegerichte attesten.

⁸ <https://www.onderwijskiezer.be/download/Flexibele%20leertrajecten%20SO.pdf>

4. Aangepaste schakelprogramma's na OKAN voor elke leerling die het nodig heeft. Eén jaar OKAN is voor de grootste groep immers onvoldoende om zich goed voor te bereiden voor een richting in het reguliere onderwijs.
 - Er zijn reeds scholen die schakeljaren en maatklassen aanbieden. Deze opties zijn essentieel voor alle OKAN-leerlingen maar worden niet in elke regio aangeboden. We willen dat alle scholen met OKAN-afdelingen gestimuleerd worden om dit in te richten. Een schakelprogramma kan binnen de OKAN-afdeling opgericht worden, een voorbereidend jaar (ook wel maatklas genoemd) binnen het regulier onderwijs.
 - Een grote groep analfabeten of anderszels gealfabetiseerden heeft nood aan een aangepast programma tijdens en na OKAN. Er zijn nu amper mogelijkheden voor deze groep. Enkel daar waar er veel OKAN-leerlingen zijn kan men aparte programma's uitwerken. Bovendien is voor hen een langer programma nodig dan het huidige OKAN-aanbod.
 - De inhoud van het schakelprogramma is vaak afgestemd op het aanbod van de school en de regio terwijl het idealiter reeds voorbereid op het vervolgetraject dat aansluit bij de interesses en de mogelijkheden.
5. Ontwikkelingsdoelen van OKAN moeten beter afgestemd worden op het vervolgetraject, de verdere toekomst, de maatschappelijke relevantie. Er is een hiaat op het vlak van een aantal noodzakelijke schoolvakken, alsook voor maatschappelijke oriëntatie en specifieke competenties en attitudes die wij verwachten van een leerling in het reguliere onderwijs.
 - Meer aandacht voor vakken zoals wiskunde, Frans, wetenschappen... Zonder deze kennis is een overstap naar het reguliere onderwijs sowieso utopisch.
 - Een vak maatschappelijke oriëntatie aanbieden in de moedertaal zou voor veel jongeren zeer interessant zijn en een investering in een maatschappelijke toekomst van deze jongeren.
 - Mogelijke samenwerking met het Agentschap voor Integratie en Inburgering: leraars Maatschappelijke Oriëntatie zouden ook in OKAN les kunnen geven.
6. Meer investeren in de studieloopbaanbegeleiding van de nieuwkomer: zowel vanuit de school, het CLB, de voogden of de ouders.
 - Brochures, websites en persoonlijke begeleiding aangepast aan hun situatie.
 - Vervolgschoolcoaches nog meer ondersteunen en opleiden. Tools aanbieden om de competenties en de interesses van de leerlingen te ontdekken.
 - Snuffelstages en adviezen ook netoverstijgend bekijken.
 - Meer stagemogelijkheden en meer stageplaatsen aanbieden. Samenwerking met VBO of andere organisaties kan hier interessant zijn.

7. Focus op handelingsgericht werken waarbij de onderwijsbehoeftes van de specifieke leerling centraal staat. Zo kan er afgestemd worden op elkaar en ontstaat er een wisselwerking. Hun situatie is anders dan de gemiddelde leerling en er dient dan ook rekening mee gehouden te worden.
- We denken hierbij aan de opvolging van afwezigheden, huiswerk, schoolrekeningen, ...
 - Het is interessant om begeleidingsplannen op te stellen voor deze doelgroep, en dit aan te passen en op te volgen tijdens de verschillende fases van de schoolloopbaan.
 - De anderstalige zou gedurende de hele schoolloopbaan benaderd moeten worden vanuit zijn of haar specifieke noden.
8. Meer opvolging en een grotere stabiliteit van de ter beschikking gestelde uren en middelen binnen OKAN. Zowel voor de organisatie van OKAN als voor de uren vervolgschoolcoach.
- Alle uren die voor OKAN ter beschikking gesteld worden moeten gebruikt worden voor deze leerlingen tijdens hun OKAN-traject of hun vervolgtraject. Er is te weinig controle op en er gebeuren heel wat verschuivingen.
 - De wisselende uren binnen OKAN zorgen ervoor dat er een grote werkonzekerheid is en dat er voortdurend leraars bijkomen of verdwijnen. Deze in- en uitstroom zorgt voor weinig werkzekerheid en doet leraars vaak kiezen voor een grotere zekerheid in een reguliere school. Dat daardoor heel wat talenten en expertise niet in OKAN terecht komen of blijven, komt de leerlingen niet ten goede.

2. NOOD AAN MEER EN AANGEPASTE PSYCHO-SOCIALE BEGELEIDING

HUIDIGE DREMPELS:

De talrijke en complexe zorgvragen van jonge vluchtelingen en asielzoekers worden vaak niet opgevolgd wegens een gebrek aan expertise bij leraars en leerlingenbegeleiders omtrent hun specifieke noden.

- De opgebouwde expertise bij leraars, coördinatoren en vervolgschoolcoaches verdwijnt vaak snel omdat deze groep vaak jong en onervaren is en de lerarenwissels legio zijn.
- Asielkinderen en -jongeren bevinden zich vaak lange tijd in overlevingsmodus waardoor zij gedurende een hele tijd "schijnbaar" goed functioneren. Goede opvolging en alertheid voor onderliggende problemen ook op lange termijn is noodzakelijk. De expertise om dit te detecteren en op te volgen ontbreekt op dit moment nog vaak.

CLB-centra hebben niet overal dezelfde expertise en ervaring. Er zijn tijdelijk extra psychologen aangesteld en er werd ingezet op trauma-aanpak maar het aanbod is onvoldoende.

- De huidige extra initiatieven omtrent traumabegeleiding zouden stoppen in november. Een verlenging is absoluut noodzakelijk.
- Een uitbreiding is wenselijk omdat de vraag nog steeds groter is dan het aanbod en er ook vanuit de scholen en leraars veel vraag is naar extra ondersteuning.

Het aanbod van de cultuur-sensitieve zorg voor deze doelgroep is vaak enkel in de grootsteden aanwezig maar minstens even noodzakelijk in de andere regio's.

- Het bereiken van studiedoelstellingen is illusoir zolang ze worstelen met traumatische ervaringen, opgelopen in het thuisland, tijdens de vluchtroute of in het land van aankomst. Dus een uitbreiding van het aanbod in elke regio is noodzakelijk.

Bij doorverwijzingen merken we lange wachttijden bij de bestaande initiatieven die een specifiek aanbod hebben voor deze doelgroep.

- Uit een CLB-rapport van 2016 blijkt dat na een A-document gemiddeld drie, soms zelf vijf maanden moet gewacht worden vooraleer de jongere toegelaten wordt tot niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp.
- De taalbarrière blijft een groot probleem. Er zijn vaak niet voldoende tolken die tijdig beschikbaar zijn.

Scholen en CLB-centra hebben op dit moment te weinig uren en middelen om de zorgvragen van deze doelgroep zowel preventief als curatief te benaderen.

- Er is nood aan een grotere intensiteit van begeleidingen door CLB-medewerkers en scholen. Er is veel tijd nodig en er moet bij deze doelgroep meer aanklampend gewerkt worden (cf. Geert Serneels, Solentra).
- Ook de taal- en communicatiebarrière en samenhangend hiermee het gebrek aan gekwalificeerde tolken vraagt om meer middelen.

Het persoonlijk dossier van de leerling met noodzakelijke informatie voor de vervolgscholen wordt zeer verschillend opgebouwd en komt vaak niet terecht bij de juiste personen na het verlaten van de eerste school.

- De aangeboden informatie is vaak onvoldoende. Er is te weinig zicht op de reeds verworven competenties, de specifieke zorgvragen, de socio-emotionele context van de jongere,...
- De opvolgdossiers verschillen te sterk qua vorm en inhoud.

STAPSTENEN

1. Een uitgebreid en aangepast aanbod aan vormingen inzake cultuur-sensitieve zorg zowel voor leraars als voor leraars in opleiding. Er is reeds een aanbod maar het is te beperkt en niet intensief genoeg.⁹
 - Er is nood aan een uitgebreid professionaliseringsaanbod over hoe omgaan met vluchtelingen in de klas. Zowel op het pedagogische, interculturele als cultuur-sensitieve vlak.
 - Extra vorming is nodig om te voorkomen dat ontwikkelingsprocessen bij asielkinderen en -jongeren stagneren na het onthaalonderwijs,
 - Er is heel wat expertise in binnen- en buitenland dat niet tot in de leraarskamer of het klaslokaal geraakt. Dus meer inzetten op de professionalisering van het lerarenteam is nodig.
2. Er is nood aan een grotere continuïteit in het lerarenteam van de OKAN-afdelingen.
 - In het huidige systeem zijn deze jobs vaak heel tijdelijk en onzeker waardoor expertise verloren gaat en de nieuwe instroom vaak bestaat uit jonge en onervaren leraars.
 - Deze leraars zouden terecht kunnen komen in een pool zodat er zicht is op de leraars met deze specifieke competenties en zodat er ook meer werkzekerheid gegarandeerd kan worden voor deze groep. Ze kunnen ingezet worden in lagere scholen, OKAN-scholen en in vervolgscholen met veel ex-okanleerlingen.
3. Scholen met een bepaald aantal nieuwkomers hebben nood aan meer uren voor extra studiebegeleiding en leerlingenbegeleiding.
 - Zo kunnen ze meer investeren in anderstalige nieuwkomers en een aangepaste begeleiding voor leraars en leerlingen aanbieden.
4. De expertise van de CLB-centra verder benutten en uitbreiden.
 - Er is nood aan meer middelen om in te kunnen zetten op kortdurende psychosociale begeleiding bij vluchtelingen.
 - CLB-centra zouden meer kunnen samenwerken en kennis delen.
 - Stedelijke werkingen hebben een pak meer ervaring die ingezet zou kunnen worden in landelijke regio's. Uitwisseling van ideeën en expertise meer stimuleren.

⁹ 'Voor leerkrachten, vervolgschoolcoaches en CLB-medewerkers is het werken met nieuwkomers een hele uitdaging. Er is een gemis aan de juiste ervaring, vaardigheden of methodieken om de nodige informatie tot de doelgroep te brengen en hen goed te begeleiden. Bovendien kennen zij ook de doelgroep en hun leefwereld te weinig.'
Uit: Geïntegreerd eindrapport Actie-onderzoek 16- tot 18-jarige nieuwkomers uit derdelanden,
http://www.cteno.be/downloads/publicaties/eindversie_rapport_eif_an_nov2014.pdf

5. Extra middelen voorzien voor initiatieven die inspelen op de cultuur-sensitieve noden van deze doelgroep en dit ook zo lokaal mogelijk aanbieden.
 - Het aanbod is te beperkt en vaak onbekend. cfr. Mind-Spring.
 - Nood aan specifieke time-outprogramma's voor jonge vluchtelingen en asielzoekers die verdrinken in het huidige systeem.
 - Een aantal jongeren hebben nood aan een voorbereidend traject om hen voor te bereiden alvorens ze een stap naar het OKAN-onderwijs kunnen zetten. Dit voortraject kan noodzakelijk zijn om de slaagkansen van jongeren zonder enige schoolervaring te verhogen of om de eerste noodzakelijke therapie te bieden aan jongeren met een trauma.
 - Voor de verkenning van individuele vragen is het vaak zinvol om ook de bredere context rond het asielgezin te betrekken. Partners vanuit welzijn als ook asielcentra, vrijwilligersorganisaties, voogden, OCMW,... betrekken vraagt tijd en inspanning.
6. Nood aan een integrale aanpak i.s.m. met de opvangcentra, voogden, agentschappen van integratie en inburgering, OCMW,...
 - Al te vaak worden gegevens niet doorgegeven en probeert men op de verschillende fronten dezelfde doelen te bereiken. Samenwerking biedt hier heel wat kansen.
7. Er moeten dringend betere afspraken over efficiënte communicatie tussen alle betrokken partners. Wie informeert wie, wanneer, waarover?
 - Er zijn reeds sterke LOP-werkingen maar in sommige regio's is er geen LOP en nog andere regio's wordt er te weinig rekening gehouden met deze doelgroep.
 - In sommige regio's zijn er sterke netwerken zoals SOM in Leuven, Onderwijscentrum in Gent. Zij activeren, inspireren en verbinden schoolteams, leerkrachten, ouders, begeleiders en hun partners.
8. De doorstroomdossiers van nieuwkomers zouden volgens een uniform sjabloon opgesteld moeten worden en met respect van de privacy terecht moeten komen bij de vervolgscholen.
 - Er worden reeds sjablonen ter beschikking gesteld door de pedagogische begeleidingsdienst maar die is verschillend per net en worden bovendien niet door iedereen toegepast.
 - Vaste afspraken hierover en een online informatiesysteem zijn wenselijk.

3. INTEGRATIEKANSEN BINNEN EN BUITEN DE SCHOOL VERGROTEN

HUIDIGE DREMPELS:

Er is op dit moment een groot verschil in schoolculturen: van totale integratie tot segregatie en weigeringen.¹⁰

- Er zijn zelfs scholen die het onthaalonderwijs organiseren in een apart gebouw of een aparte campus.
- Er is nog steeds een enorm verschil in leerlingenpopulatie in verschillende scholen en tussen verschillende regio's. Concentratiescholen waar meer dan 90% van de leerlingen een migratieachtergrond hebben naast witte scholen die amper in contact komen met de werkelijke samenstelling van onze maatschappij.
- Niet alleen de etnisch-culturele diversiteit speelt hier mee, ook de cultuur die vorm krijgt op basis van sociale klasse speelt een rol. Alle onderzoeken leggen het bloot: de cultuur van de witte middenklasse is tot nog toe bepalend voor het reilen en zeilen op een school.

Het algemeen schoolklimaat is nog te vaak onverdraagzaam en niet aangepast aan de superdiverse samenleving van vandaag.

- Er is nood aan een hernieuwde visie rond interculturaliteit binnen en buiten de schoolmuren.
- Werken aan een verdraagzaam schoolklimaat is essentieel en een belangrijke voorwaarde voor het welbevinden van elke leerling.

Er is te weinig samenwerking met lokale (jeugd)groepen, instellingen of organisaties.

De huidige leerplandoelen of ontwikkelingsdoelen hebben slechts beperkt aandacht voor samenleven en integratie.

- De samenleving is in transitie en de huidige doelen en eindtermen zijn onvoldoende afgestemd op de vernieuwde situatie.
- De huidige doelen zijn nog te vaak gefocust op kennis en het aandeel vaardigheden en attitudes is niet helemaal afgestemd op de huidige noden.
- Anderstaligen worden vaak als taalzwak beschouwd terwijl ze in werkelijkheid vaak sterk zijn in hun meertaligheid.

Jonge vluchtelingen en asielzoekers en hun ouders worden te weinig gehoord, er is te weinig inspraak en participatie.

- De reeds bestaande kanalen zijn voor hen vaak te hoogdrempelig.
- Het ontbreken van cultuur-sensitieve vaardigheden bij heel wat organisatoren zorgt ervoor dat dergelijke initiatieven vaak aan deze doelgroep voorbijgaan.

¹⁰ De voorbije tien jaar is de schoolse segregatie in het Nederlandstalige onderwijs in België sterk toegenomen. Kinderen uit verschillende socio-economische groepen zijn doorheen de tijd steeds minder gelijkmatig verdeeld over de scholen. Thomas Wouters & Steven Groenez, 2015.

STAPSTENEN

1. De integratie-inspanningen voor scholen zouden meer benoemd en opgevolgd moeten worden vanuit de schoolbegeleiding, de koepels, de doorlichting.
 - Meer aandacht voor integratie in het doorlichtingsrapport.
 - Scholen stimuleren om in te zetten op een integratie-medewerker binnen de school of de scholengemeenschap.
2. Schoolbesturen zouden meer uitgedaagd kunnen worden om werk te maken van een aangepast onthaalbeleid, werking en opvolging.
 - Screeningtools ontwikkelen en aanbieden om scholen zelf de eigen beleidswerking te laten screenen op het vlak van diversiteit, armoede,...
3. Leerplandoelen, ontwikkelingsdoelen en eindtermen afstemmen op onze huidige samenleving.
 - Zowel op het vlak van kennis, vaardigheden als attitudes meer aandacht besteden aan de hedendaagse uitdagingen.
 - Lesinhouden nog meer bekijken vanuit een wereldperspectief en niet langer vanuit een eurocentrische visie.
 - Het thema asiel en migratie meer aan bod laten komen in de verschillende vakken tijdens het curriculum.
 - Meer inzetten op het ontwikkelen van interculturele vaardigheden zodat er al in het onderwijs kan worden gewerkt aan een open en respectvolle basishouding gericht op samenwerking en dialoog.
4. Meer inzetten op een verbindend en veilig schoolklimaat en scholen hierbij ondersteunen.
 - Een veilige en verbindende schoolcultuur zorgt voor maximale ontwikkelingskansen, een positieve identiteitsontwikkeling en daagt jongeren uit om op zoek te gaan naar een zinvolle eigen levensinvulling.
5. Ondersteuning en opstarten van meer initiatieven zoals buddywerking, tutor@home, peercoaching,...
 - Een deelname kan gehonoreerd worden via een vermelding op het rapport van de betrokken jongere en/of via een vrijwilligersvergoeding.
 - Dit kan ook een onderdeel vormen van een stageopdracht.

6. Scholen uitdagen meer in te zetten op samenwerking met lokale partners voor zorg, sport en ontspanning, huiswerkbegeleiding, taalondersteuning,... Focus op brede schoolwerking.
 - De bestaande sterke werkingen hieromtrent verdienen meer aandacht en kunnen inspirerend werken voor andere regio's.
 - Meer projecten en initiatieven opstarten die inzetten op brede schoolwerking en vrijwilligersinitiatieven in het onderwijs.
 - Scholen stimuleren om vacatures uit te schrijven voor vrijwilligers die kunnen inspelen op bepaalde noden binnen de school. Als scholen hier vrijwilligersvergoedingen tegenover kunnen zetten kan je heel wat gemotiveerde vrijwilligers aantrekken die binnen hun expertise een extra bijdrage kunnen leveren.
7. Een onderwijsinvulling die aangepast is aan de superdiverse samenleving van de toekomst.
 - Een superdiverse samenleving vraagt een hernieuwde schoolvisie waarbij er meer aandacht is voor de vernieuwde samenleving in al zijn aspecten. Er zijn veel vakken waar dit aan bod kan komen maar het is meer dan wenselijk dat er meer aandacht komt voor de superdiverse samenleving en dit voor alle leerlingen gedurende hun schoolloopbaan.
 - De samenleving is in transitie en het is absoluut noodzakelijk dat scholen niet angstig maar hoopvol kijken naar de vernieuwde samenleving.
8. Extra inspanning vragen van leerlingenraden en schoolwerking in zijn geheel om ook deze groep te betrekken bij participatieve organen.
 - De mogelijkheid om te participeren in de school speelt een cruciale rol bij het realiseren van een positief klimaat.
 - Verbinden en participeren zijn noodzakelijke voorwaarden voor goed samenleven op school.
9. Inzetten op meer ouderparticipatie als belangrijke schakel in het ontwikkelings- en integratieproces.
 - In gesprek gaan met ouders met een migratieachtergrond en in een andere taal vraagt extra inspanning en tijd.
 - Wanneer ouders ook nog vanuit een getraumatiseerde context uitgenodigd worden op school, is het belang van tijd nemen en cultuursensitief communiceren dubbel zo belangrijk.

4. AANSLUITING ARBEIDSMARKT & VERDER STUDEREN

HUIDIGE DREMPELS:

Veel jonge vluchtelingen en asielzoekers verlaten ons onderwijssysteem zonder een diploma.

- De ongekwalificeerde uitstroom is zeer groot.¹¹
- De initiële dromen of verwachtingen worden zelden ingelost, vaak omdat de onderwijsverwachtingen niet afgestemd zijn op hun startprofiel en hun specifieke onderwijsbehoeftes.

Zeer weinig jonge vluchtelingen en asielzoekers stromen door naar hoger onderwijs of universiteit.

- Hoe ouder ze zijn als ze instromen, hoe kleiner de kans dat ze zich nog kunnen voorbereiden op een studie hoger onderwijs.
- Door een te grote focus op het taalniveau zijn veel opleidingen ontoegankelijk.
- Er is een beperkt aanbod Engelstalige opleidingen.

De toegankelijkheid naar hoger onderwijs kan veel beter.

- Een deel van de jongeren vindt zijn weg niet in het ingewikkelde landschap. De websites bieden geen duidelijke informatie en de het is niet steeds duidelijk welke stappen ze moeten ondernemen en tot wie ze zich moeten richten.
- De toelatingsvoorwaarden zijn niet altijd transparant.
- De financiële uitdaging is groot op een aantal vlakken: inschrijvingsgeld, vertalingskosten van diploma's, kosten van een eventueel voortraject of voorbereidende academische taalopleiding.
- De huidige procedures van Naric zijn vaak onduidelijk en duren te lang.

Grote groep jongeren die 18+ waren bij aankomst hebben zeer weinig kansen door gebrek aan onderwijs en opleidingskansen.

- Heel wat mogelijkheden binnen het tweedekansonderwijs en opleidingen van CVO, VDAB,... maar de toeleiding verloopt stroef omdat er onvoldoende plaatsen zijn met een duidelijke informatieverstrekking en een duurzame trajectbegeleiding.

Jongeren zonder wettig verblijf hebben nog steeds heel weinig kansen eens ze 18 zijn.

- Jongeren zonder papieren hebben geen recht meer op onderwijs eens ze 18 zijn en verliezen daardoor heel wat toekomstkansen zowel op het vlak van arbeid als onderwijs.

¹¹ De allochtone jongeren verlaten het secundair onderwijs vaker laag- of ongekwalificeerd dan de autochtone jongeren (Duquet et al., 2006)

STAPSTENEN

1. Betere trajectbegeleiding voorzien in het secundair onderwijs zodat jongeren gestimuleerd worden om zichzelf te verder te ontwikkelen en niet te stoppen eens ze 18 zijn.
 - Kansen verhogen door meer in te zetten op schakeljaren en maatprogramma's.
 - Tweedekansonderwijs meer in de kijker zetten.
2. Hogescholen en universiteiten zouden tijdig, correcte en duidelijke informatie moeten aanbieden over de toelatingsprocedure en financiële voorwaarden voor mensen met een buitenlands diploma.
3. Hogescholen en universiteiten zouden proactief moeten communiceren en handelen naar bepaalde doelgroepen, zoals nieuwkomers.
 - De bestaande ondersteuningsdiensten (sociale dienst, taalondersteuning,...) zijn vaak onbekend.
 - Een drempelverlagende aanpak waarbij er kansen gecreëerd worden tot het volgen van een kennismakingstraject of een voorbereidend jaar kan veel positieve gevolgen hebben.
 - Opleidingsaanbod screenen en afstemmen op de vernieuwde instroom. Mogelijkheid onderzoeken om meer Engelstalige opleidingen aan te bieden of om nieuwe opleidingen op te starten.
4. Een neutraal, regio dekkend punt(en) waar anderstalige nieuwkomers met educatief perspectief terecht kunnen voor trajectbegeleiding.
 - Een centraal punt kan expertise verzamelen en aanbieden over alle mogelijke trajecten.
 - Meer uniformiteit in de informatieverstrekking is wenselijk.
 - Informatie delen is een eerste stap, de trajectbegeleiding een essentiële tweede stap.
5. Er moet werk gemaakt worden van transparantere en kortere procedures bij NARIC.
6. Er is nood aan meer voortrajecten die nieuwkomers met educatief perspectief voorbereiden op hoger onderwijs.
 - Voortrajecten in verschillende regio's aan een betaalbaar tarief zou veel meer kansen bieden voor vele vluchtelingen.
 - Een sterke samenwerking tussen onderwijs en agentschappen voor integratie en inburgering biedt heel wat opportuniteiten.
7. Meer stagemogelijkheden creëren tijdens de opleidingen en meer toegang tot proeflessen of proefperiodes om een beter inzicht te ontwikkelen in de eigen mogelijkheden en interesses.

8. Mogelijkheden vergroten eens ze 18 zijn:
 - Verlenging OKAN mogelijk na 18;
 - betere afstemming van de NT2-opleidingen op de instroom van jongeren zonder veel schoolervaring;
 - aansluiting tweedekansonderwijs meer ondersteunen (ook vervolgschoolcoaches daar een rol laten spelen).
9. Meer samenwerking tussen VDAB, scholen, opvangcentra,... en niet enkel voor de doelgroep +18.

CONCLUSIE

Er zijn nog veel mogelijkheden om de onderwijskansen voor vluchtelingen en asielzoekers te maximaliseren. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt duidelijk niet bij één instantie of doelgroep maar is een oproep om samen, geïntegreerd en handelingsgericht te werken.

Samen omdat dit verhaal enkel kan slagen als we er samen voor gaan. Beleid, scholen, middenveld, ouders, leraars, leerlingen,... Een brede schoolwerking is noodzakelijk.

Geïntegreerd omdat een sterk onthaalonderwijs niet los gezien kan worden van een globaal beleid van de school binnen en buiten de schoolmuren.

Handelingsgericht omdat het belangrijk is om rekening te houden met de onderwijsbehoeftes van elke leerling op zich, ook van de vluchteling of asielzoeker.

Het is meer dan ooit tijd om in te zetten op meer middelen, meer expertise en meer samenwerking. Er zijn heel wat haalbare bewegingen mogelijk binnen het huidig kader maar het staat vast dat er ook structurele en financiële wijzigingen nodig zullen zijn om de huidige hindernissen aan te pakken. Er is ook nood aan meer onderzoek op lange en korte termijn, meer wetenschappelijke ondersteuning (PWO, IWT- projecten) en meer verspreiding van good practices over het hele land.